

Zeemeerminnen en zeemeer mannen

In mei dit jaar kwam de nieuwe versie uit van Disney's 'The little mermaid', **de kleine zeemeermin**. De film is in hoofdlijnen gebaseerd op het gelijknamige sprookje uit 1836 van de Deense schrijver Hans Christian Andersen. Hoofdrolspeler is Halle Bailey, die Ariël vertolkt. Ariël, de jongste dochter van koning Triton, de heerser van het koninkrijk Atlantica. Uiteraard was er in de krochten van social media protest tegen het feit dat 'een vrouw van kleur' de hoofdrol speelde.

2023: Ariël (de jonge zeemeermin) : Halle Bailey.

De eerste Disney-versie kwam uit in 1989 en kreeg al diverse eigen postzegels.

Naar aanleiding van deze film verscheen in de *Volkscrant* van 25 mei 2023 een artikel over mythologische zeemeerminnen en -mannen. Onderstaand artikel is daar deels op gebaseerd.

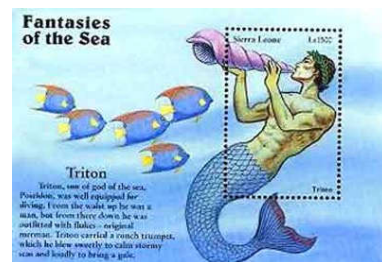
We kennen natuurlijk de zeemeermin in Kopenhagen. In 1909 bezocht Carl Jacobsen, de grondlegger van het bier Carlsberg, een ballet dat was gebaseerd op Andersens sprookje 'De kleine zeemeermin'. Hij was zo onder de indruk, dat hij Edvard Eriksen, een Deense beeldhouwer, vroeg een beeld van de zeemeermin te maken. Het beeld werd in 1913 onthuld als onderdeel van een project om de parken en openbare ruimten in Kopenhagen te verfraaien.

Maar verhalen over zeemeerminnen en zeemeer mannen zijn al duizenden jaren oud. En ze komen over de hele wereld voor. Al zo'n 4000-3000 jaar voor Christus wordt in Sumerische scheppingsverhalen gesproken over goden die uit het water kwamen. In Assyrië had je de watergodin Atargatis, die ook wel als zeemeermin, met vissenstaart, werd afgebeeld.

Om bij Ariël te blijven: zij is de dochter van Triton. **Triton** is een Griekse God, zoon van de zee god Poseidon. Ook Triton heeft een vissenstaart. Een zeemeerman dus.

Als Triton in een vrolijke bui was, ging hij naar het wateroppervlak met zijn vierspan. Hij reed over het water met paarden en zeemonsters en blies op de kinkhoorn om de golven te bedaren.

Er zijn zelfs Friese waddensprookjes over zeemeerminnen, zoals 'De Seemearmin', dat gaat over de liefde tussen een zeemeermin en een visser. En 'De wraak van de zeven zeemeerminnen'.

Ook redelijk dichtbij zijn de volksverhalen over de **Lorelei**.

In de middeleeuwen waren er verhalen over dwergen, nimfen en berggeesten die boten schipbreuk deden lijden aan de Lorelei. Volgens de legende zouden er ooit nimfen rond de Rijn gewoond hebben. Toen de mensen de oevers begon-

nen te bevolken werden ze echter verjaagd. Slechts één nimf bleef achter. Zij kon geen afscheid nemen van de Rijn en vestigde zich op de hoge rots, vanwaar zij zicht had over de hele rivier. Met haar prachtige, treurige zang, haar schoonheid en haar lange, gouden haren wist zij de schippers te betoveren, die de aandacht voor hun schepen verloren en door de sterke stroom op de rotsen liepen. Velen verloren hierbij het leven.

Een zelfde verhaalmotief vindt men in de legendes van de **Sirenen uit de Odyssee**, geschreven door Homerus (± 700 voor Chr.). Odysseus, held uit de Trojaanse oorlog is op de terugreis naar huis. Hij komt onderweg zoveel gevaren tegen, dat hij daar tien jaar voor nodig heeft. Eén van die gevaren zijn de Sirenen.

De Sirenen zijn halfgodinnen uit de Griekse mythologie met het lichaam van een gier en het hoofd van een vrouw. Ze woonden op drie eilandjes in de Middellandse Zee. Met hun gezang verleidden ze zeelieden in hun richting te varen. Als regel liep dat slecht af; schip op de rotsen, bemanning dood. Als de zeelui al niet verdronken of te pletter sloegen, zogen de sirenen de levenskracht weg uit hun slachtoffers.

Onderweg op zijn epische tocht moest Odysseus de eilandjes van de Sirenen passeren. Om te voorkomen dat de lokroep van de Sirenen vat zou krijgen op hem en zijn mannen, stopte

Odysseus de oren van zijn bemanning dicht met bijenwas. Zelf liet hij zich vastbinden aan de mast. Hij kon zo wel de sirenen horen zingen maar zijn mannen konden zijn bevel om de koers van het schip te veranderen niet horen. Zo kwam Odysseus' schip ongeschonden langs de Sirenen. Dat bekwam hen slecht: de Sirene Parthenope stortte zich in zee en verdronk, de anderen verloren hun magische krachten en veranderden in rotsblokken.

In Oost-Europa heb je verhalen over **Rusalka**. Dat is een zeemeerminachtige, een waternimf die midden in de nacht uit het water komt en in de weilanden danst. Als er knappe mannen voorbij komen, worden ze door betoverd door haar zang en dans. Vervolgens worden ze in het water gelokt en verdrinken.

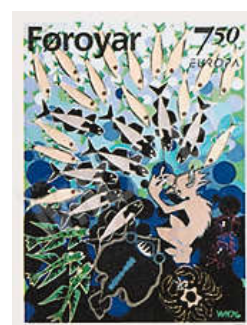
Kópakonan

Op de Faeröer-eilanden is het verhaal van Kópakonan, de zeehondvrouw, bekend. Men dacht dat zeehonden mensen waren geweest die zelfmoord hadden gepleegd door in zee te springen. Eens per jaar, op de dertiende avond(?) werd hen toegestaan weer aan land te komen. Ze konden dan hun zeehondenvacht afleggen en plezier maken. Een jonge boer wilde dat wel eens zien. Hij sloop de dertiende nacht naar het strand en zag dat de zeehonden uit het water kwamen en hun vacht aflegden. Een mooi meisje legde haar vacht vlak bij de jonge boer neer en hij pikte die in. Toen de zon opkwam en iedereen de zee weer in ging, wilde hij de vacht niet aan het meisje teruggeven. Zo werd zij gedwongen met hem mee te gaan naar zijn boerderij.

Nykur. is een andere Faeröerse watergeest. Deze komt in allerlei variaties in de Nordische en Germaanse folkore voor. Het stramien komt overeen met de meeste verhalen over watergeesten. Ze spelen betoverend op de viool om vrouwen en kinderen te verleiden, zodat ze verdrinken. De Faeröerse variant heeft een paardenlijf. Hij komt uit het water, lijkt lief en tam en hij verleidt mensen om hem te aaien, maar zo gauw ze zijn staart aanraken, raken ze daarin verstrikt. Dan rent hij met hen het water in.

Kópakonan

Nykur

Suphan-Mat-Cha of **Suvannamaccha** is een Thai-se zeemeermin waar Hanuman, de apenkonink, achteraan zit. Haar naam betekent Goudvis. Het is een ingewikkeld verhaal, maar uiteindelijk trouwen ze met elkaar. Mooi toch?

Magindara (Filippijnen) staan bekend als gemene zeemeerminnen. Ook zij zetten onweerstaanbare zang in om zeelui te betoveren en in zee te lokken, zodat ze verdrinken. Hier is helaas geen postzegel van te vinden.

Sedna (Groenland), moeder van de zee, meester der dieren in het algemeen, en van de zeezoogdieren in het bijzonder. Sedna is een Inuit-godheid, die ook onder allerlei andere namen bekend is, zoals Nuliajuk.

Sedna was zo'n machtige geest voor de Inuit, dat zelfs de sjamanen bang voor haar waren.

Bij niet-Eskimo's is Sedna de gangbare naam. Zij wordt soms voorgesteld als half vrouw, half vis, met de staart van een witte dolfijn.

Sedna wordt ook aangeduid als Takannaaluk Arnaaluk (die gevreesde grote vrouw daar beneden, op de bodem van de zee) of Kiglurittuq (de boze).

De planetoïde Sedna is naar deze godin vernoemd.

De godin **Nu Wa** (女媧) komt voor in de Chinese literatuur. Nu Wa schiep het mensdom. De broer én echtgenoot van Nu Wa was Fuxi (伏羲). Beiden worden doorgaans afgebeeld als een slang met een mensenhoofd. In de vroegste literatuur kwam Fuxi nog niet voor. Nu Wa paste in een matriachale samenleving, waarin de geboorte van kinderen als een wonderbaarlijke gebeurtenis werd gezien, waar geen man aan te pas kwam.

Volgens de mythe schiep Nu Wa de eerste mensen uit gele klei. Daarna werd ze moe, doopte een touw in de modder en slingerde dat rond. De modderspetters die daar vanaf vielen

werden de gewone mensen. De 'handgemaakte' mensen werden de edelen.

Aan de andere kant van de wereld heb je het Maori-verhaal over **Pania**, meestal **Pania van het Rif** genoemd. Pania - hoe kan het ook anders - was een beeldschoon meisje dat in zee leefde. Ze trouwde in het geheim met Karitoki, de zoon van een plaatselijke Maori-chief. Ze legde Karitoki uit, dat ze, als zeewezen, op land niet kon overleven als ze niet elke morgen de zee weer in ging. Toen Karitoki haar daarvan wilde weerhouden, kon ze vluchten. Ze dook de zee in en hij zag haar nooit meer terug. Als je nu diep in het water kijkt, over het rif heen, dan zien sommige mensen Pania, met haar armen gestrekt, reikend naar Karitoki, haar geliefde.

werden de gewone mensen. De 'handgemaakte' mensen werden de edelen.

Aan de andere kant van de wereld heb je het Maori-verhaal over **Pania**, meestal **Pania van het Rif** genoemd. Pania - hoe kan het ook anders - was een beeldschoon meisje dat in zee leefde. Ze trouwde in het geheim met Karitoki, de zoon van een plaatselijke Maori-chief. Ze legde Karitoki uit, dat ze, als zeewezen, op land niet kon overleven als ze niet elke morgen de zee weer in ging. Toen Karitoki haar daarvan wilde weerhouden, kon ze vluchten. Ze dook de zee in en hij zag haar nooit meer terug. Als je nu diep in het water kijkt, over het rif heen, dan zien sommige mensen Pania, met haar armen gestrekt, reikend naar Karitoki, haar geliefde.

werden de gewone mensen. De 'handgemaakte' mensen werden de edelen.

Iara wordt Mãe das Águas (Portugees voor Moeder van de wateren) genoemd. Ze komt uit de Braziliaanse mythologie van de inheemse Tupi- en Guarani-stammen. Het woord 'Iara' komt uit de Tupi-taal: y = water, ãra = vrouw. Iara wordt gezien als een waternimf of als een zeemeermin, die in de Amazonerivier leeft. Doorgaans wordt ze omschreven als (alweer) een beeldschoon meisje met groen haar en een koperkleurige huid (zoals bij de inheemse Tupi). En ze heeft een vissenstaart als een zoetwater dolfijn. Ze zit op een rots haar haar te kammen of in de zon te doezelen. Als ze voelt dat er een man in de buurt is, begint ze te zingen om hem te verleiden. Hij zal dan alles achter zich laten om voor altijd met haar onder water te leven. In andere versies slaat ze de man neer en verdrinkt hem.

Atargatis was de belangrijkste godheid in Noord-Syrië. Ze was de godin van de vruchtbaarheid en ze was verantwoordelijk voor de bescherming en het welzijn van de mensen. Soms wordt ze omschreven als een zeemeermin.

De Gorgone en Alexandre de Grote. In de derde eeuw na Christus ontstonden er Griekse sagen over Alexander de Grote. Daarin gebeurde iets merkwaardigs. De Gorgonen waren drie zusters, waarvan Medusa de bekendste is. Medusa had een hoofd met slangenharen en als je Medusa zag, dan veranderde je in steen. In de nieuwe sagen is er nog sprake van één Gorgone. Zij is de zus van Alexander de grote. Ze verenigt elementen van de Sirenen, Medusa en de Skylla. In één van die sagen leeft ze in het water en vraagt de bemanning van voorbijvarende boten of Alexander nog leeft. Is het antwoord “nee”, dan neemt ze het schip met bemanning met zich mee de diepte in. Je moet zeggen: “Hij leeft en heerst als koning.”

Ceasg. In Schotland wonen zogenaamde ‘Ceasg’, een zeemeermin die drie wensen vervult, als je haar kan vangen. De Schotten beschrijven de Ceasg als een kruising tussen een vrouw en een zalm., waarbij ze ook wel ‘maighdean na tuinne’ of ‘maighdean mhara’, wat vrij vertaald wordt als ‘Vrouw van de golf’ en ‘Vrouw van de zee’.

Tot slot: de dames onder de zeemeerminnen (mermaids) zijn nogal oververtegenwoordigd vergeleken met de mannen (mermen). Bijgaand dan nog maar een soort compromis: een vrouwelijke merman. Hoewel ik betwijfel of ze zo betoverend zingt, dat mannen zich voor haar in zee storten.

Bron: ‘De ziel van de zeemeermin’, De Volkskrant, 25-5-2023

<https://denmark.net/little-mermaid-copenhagen/>
<https://klassieken.nu/2019/01/14/odysseus-en-de-sirenen/>
<https://www.spinbarg.nl/de-kraak/verhalen-en-makers/de-zeemeermin/>
[https://old.visitfaroeislands.com/en/be-inspired/in-depth-articles/legend-of-kopakonan-\(seal-woman\)/](https://old.visitfaroeislands.com/en/be-inspired/in-depth-articles/legend-of-kopakonan-(seal-woman)/)
[https://nl.wikipedia.org/wiki/Sedna_\(godin\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Sedna_(godin))
[https://en.wikipedia.org/wiki/Nixie_\(folklore\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Nixie_(folklore))
https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Chinese_mythology
<https://en.wikipedia.org/wiki/Pania>
[https://en.wikipedia.org/wiki/Iara_\(mythology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Iara_(mythology))
<https://www.greekboston.com/culture/mythology/thalassa/>
<https://heronsheroes.com/2016/06/13/themaweek-mythologie-1-europa-wezens/#more-1186>

Jan Verbeek